

ΒΙΒΛΙΟΚΡΙΣΙΕΣ

Karen Gloy und Paul Burger (Hrsg.), *Die Naturphilosophie im Deutschen Idealismus*. Stuttgart - Bad Cannstatt, Frommann - Holzboog Verlag 1993, σελίδες 401.

Κατά τα τελευταία χρόνια η φιλοσοφία της φύσης έχει συνδεθεί με τη συνείδηση για την κρίση στη σχέση ανθρώπου και φύσης ή μάλλον για την κρίση της ίδιας της ορθολογικότητας στις θεωρητικές και στις πρακτικές εκφράσεις της. Η σημερινή κατάσταση της ιστορίας που διευρύνεται συνεχώς εις βάρος της φύσεως, επιβάλλει την επανεξέταση των μεγάλων φιλοσοφικών αντιλήψεων, ώστε να διαπιστωθεί τί λησμονήθηκε και τί παρερμηνεύτηκε και να αναζητηθεί κάποιο μονοπάτι στοχασμού, το οποίο θα οδηγήσει στην κατανόηση και στην αντιμετώπιση των συγχρόνων προβλημάτων.

Ο τόμος *‘Η φιλοσοφία της φύσης στον γερμανικό ιδεαλισμό*, τον οποίον έχουν εκδώσει η Karen Gloy και ο Paul Burger, και έχει προτείνει για δημοσίευση το «Αρχείο Hegel» του Πανεπιστημίου του Bochum, υπηρετεί και αυτόν τον στόχο, αλλά κατά προτεραιότητα αναδεικνύει τα προσδιοριστικά στοιχεία της φιλοσοφίας της φύσης στον γερμανικό ιδεαλισμό. Αυτό το φιλοσοφικό ρεύμα σφράγισε μιά εποχή και προσέφερε διαφοροποιημένες μορφές της φιλοσοφίας της φύσης προσπαθώντας να υπερβεί την αποκλειστική υπαγωγή της θεώρησης της φύσης στη δικαιοδοσία της φυσικής επιστήμης. Ωστόσο οι περισσότερες από αυτές τις μορφές έχουν επικριθεί ως μη επιστημονικές και ανεπίκαιρες αντιλήψεις, οι οποίες δεν συνυπολογίζουν τα εμπειρικά δεδομένα. Οι μελέτες του αναφερομένου τόμου επανεξετάζουν αυτές τις μορφές φιλοσοφίας της φύσης και διερευνούν την εγκυρότητα των προϋποθέσεών τους, χωρίς να παραλείπουν και τη σύνδεση προς τα σημερινά προβλήματα.

Ο τόμος περιλαμβάνει δεκάεξη μελέτες που παρουσιάστηκαν ως εισηγήσεις το 1992 σε ειδικό συμπόσιο του Ιδρύματος Werner Reimers στο Homburg v.d.H. Τη διεύθυνση του συμποσίου είχαν ο Steffen Dietzsch και η Karen Gloy που έχουν γράψει και τον πρόλογο. Οι συγγραφείς των μελετών προέρχονται από την περιοχή της άλλοτε Γερμανικής Λαϊκής Δημοκρατίας και από τη Δυτική Γερμανία και έχουν προσφέρει από κοινού τη φιλοσοφική και επιστημονική συμβολή τους σε μιά εποχή, κατά την οποία παρόμοιες συνεργασίες δεν ήταν αυτονόητες. Οι μελέτες έχουν ενταχθεί σε έξη ενότητες και δεν αναφέρονται μόνον στους σημαντικούς εκ-

προσώπους του γερμανικού ιδεαλισμού, αλλά και στον Kant -ως τον άμεσο πρόδρομο- και στον Heine που ανήκει στο τελευταίο κεφάλαιο του γερμανικού ιδεαλισμού, ενώ ορισμένες μελέτες είναι αφιερωμένες στον γερμανικό ρομαντισμό. Διότι οι φιλοσοφικές προτάσεις ορισμένων εκπροσώπων του εν μέρει εμπλέκονται εν μέρει διαφοροποιούνται ή και αντιπαρατίθενται προς τον γερμανικό ιδεαλισμό.

Ο τόμος αρχίζει με τη μελέτη της Renate Wahsner, η οποία εξετάζει τη μετάβαση από το αντικείμενο της διάνοιας στο συγκεκριμένο αισθητό αντικείμενο σύμφωνα με την *Κριτική της δύναμης της λογικής κρίσης* του Kant. Οι μελέτες του Peter Ruben και του Wolfgang Janke εξετάζουν την έννοια της φύσης σύμφωνα με τον Fichte σε αναφορά αφενός προς την πρακτική ελευθερία και αφετέρου προς την υπαρξιακή ελευθερία.

Ακολουθούν οι μελέτες που αναφέρονται στον Schelling. Ο Wolfdietrich Kowarzik αναδεικνύει τη βιωματική εμπειρία της φύσης σε θεμελιώδη και συνάμα επίκαιρη έννοια της φιλοσοφίας της φύσης του Schelling. Ο Enno Rudolph εξετάζει τις επιδράσεις της θεωρίας του Leibniz περί των δυνάμεων στον πρόωμο Schelling, ενώ η Camilla Warnke εξετάζει τη φύση -όπως την προσδιορίζει ο Schelling- υπό το πρίσμα της εξελικτικής βιολογίας. Τέλος ο Reinhard Schulz διερευνάει την εμβέλεια της φιλοσοφίας της φύσης του Schelling υπό το πρίσμα σημερινών ολιστικών αντιλήψεων των φυσικών επιστημών.

Η επιλογή των θεμάτων για τη φιλοσοφία της φύσης στον γερμανικό ρομαντισμό έχει ενδεικτικό χαρακτήρα. Ο Steffen Dietzsch ασχολείται με τις σχετικές αντιλήψεις του Franz Baader και του J.W. Ritter με έμφαση στη σχέση φύσης και χρόνου. Ο Hans Uwe-Lammel αναδεικνύει τη συμβολή της ρομαντικής ιατρικής για την ανάπτυξη της φυσιολογίας ως επιστήμης, ενώ η Petra Lennig διερευνάει τις αντιλήψεις του Fechner, οι οποίες προώθησαν την ανάπτυξη της ψυχολογίας του ρομαντισμού.

Οι επόμενες μελέτες αναφέρονται στη φιλοσοφία της φύσης του Hegel. Ο Manfred Baum εξετάζει τη μεταφυσική της ζωής, όπως τη διαμόρφωσε ο πρόωμος Hegel, ενώ ο Wolfgang Neuser ερευνάει τη γένεση του πρόωμου συστήματος του Hegel για τη φιλοσοφία της φύσης. Η επικαιρότητα της φιλοσοφίας της φύσης του Hegel για τη σύγχρονη φυσική με παράδειγμα την κατηγορία της διάσπασης είναι το θέμα του Dieter Wandschneider. Το ερώτημα αν ο χρόνος είναι για τον Hegel χρονική ή λογική/θεωρησιακή κατηγορία απασχολεί τον Rainer Lambrecht, ενώ η Karen Gloy εξετάζει σε συγκριτική αντιπαραθεση τις θεωρίες αφενός του Newton και αφετέρου του Goethe και του Hegel περί των χρωμάτων ως

παραδείγματα θεώρησης της φύσης από τη σκοπιά της επιστήμης και από τη σκοπιά της φιλοσοφίας αντιστοίχως.

Η τελευταία μελέτη του τόμου έχει γραφεί από τον Manfred Zahn, ο οποίος ερευνάει τη θεωρητική στάση του Heine απέναντι στη φιλοσοφία της φύσης του γερμανικού ιδεαλισμού και τα αινίγματα που προκύπτουν από τη συνάφεια της θεώρησης του Heine προς τη φιλοσοφία της ιστορίας.

Οι μελέτες χαρακτηρίζονται από τη συνηγορία υπέρ μίας φιλοσοφίας της φύσης, η οποία δεν στρέφεται εναντίον της φυσικής επιστήμης αλλά εναντίον της διάσπασης φύσης και ανθρώπου. Και η επιχειρηματολογία και τα συμπεράσματα παραπέμπουν στην αντίληψη ότι υπάρχει ένα ερμηνευτικό πλαίσιο αφετηρίας της φυσικής επιστήμης, το οποίο δεν πρέπει να αποσιωπάται ή να παραμερίζεται, αλλά πρέπει να παραμένει και το πλαίσιο συνάφειας της επιστήμης ως δραστηριότητας του ανθρώπου προς τον κόσμο ζωής του ανθρώπου.

Οπωσδήποτε ο τόμος προσφέρει νέες απόψεις και ερμηνείες της φιλοσοφίας της φύσης του γερμανικού ιδεαλισμού και δεν έχει ως στόχο να εξαντλήσει το θέμα. Το προσδιοριστικό στοιχείο είναι η συγκεκριμένη συμβολή των μελετητών, οι οποίοι ασχολούνται κατά προτεραιότητα ή και λόγω ειδικεύσεως με το πρόβλημα της φύσης από τη σκοπιά της φιλοσοφίας και της επιστήμης.

Γεωργία Αποστολοπούλου